

GESPREKSTEKST VAN DE BISSCHOP

in het kader van de

DIOCESANE GESPREKSRONDE
IN HET BISDOM ANTWERPEN

Najaar 2011

Beste gelovigen en medewerkers,
Goede vrienden,

WERKEN AAN DE TOEKOMST

Voor het bisdom Antwerpen wordt 2012 een belangrijk jaar. In de week van 14 tot 20 oktober 2012 zullen we het driejarig project “Kerk onder Stroom. (4)50 jaar Bisdom Antwerpen” feestelijk afronden met een waaier van evenementen. Als sluitsteen van het driejarig project willen we met een visietekst voor onze diocesane kerkgemeenschap naar buiten komen. Die visietekst kan enkel het resultaat zijn van een breed gedragen overleg. Graag nodig ik zoveel mogelijk gelovigen en gemeenschappen van ons bisdom uit om aan dat overleg deel te nemen.

De heroprichting van het bisdom Antwerpen vond plaats in een bewogen tijd voor kerk en samenleving. Paus Johannes XXIII ondertekende de bul voor de heroprichting van het bisdom Antwerpen op 8 december 1961. Enkele maanden later, op 5 april 1962, benoemde hij Mgr Jules Victor Daem tot eerste bisschop van het heropgerichte bisdom. De opstart van het nieuwe bisdom viel samen met de aanvang van het Tweede Vaticaanse Concilie. Gedurende vijftig jaar is hard gewerkt om het nieuwe bisdom Antwerpen uit te bouwen in de geest van het Concilie. Velen hebben hiertoe bijgedragen. Telkens opnieuw werd gezocht om, in overleg en samenwerking, het beste traject voor onze diocesane gemeenschap uit te tekenen, de nodige structurele aanpassingen door te voeren en nieuwe uitdagingen aan te pakken. Dankbaarheid en waardering voor deze ononderbroken keten van zorgzaam beleid en edelmoedige inzet is de onderstroom van ons jubileum.

De tijd staat echter niet stil. Onze kerkgemeenschap staat opnieuw voor ingrijpende uitdagingen. Van een brede volkskerk zijn we een kleinere geloofsgemeenschap geworden. Diverse ontwikkelingen in het sociale, culturele en religieuze leven hebben daartoe bijgedragen. Tegelijk kennen we de zorgen van de kerkgemeenschap: moeilijke geloofsoverdracht naar jongeren, overbelasting onder pastores, krimpende middelen. Vorig jaar hebben de verhalen van slachtoffers van seksueel misbruik in een pastorale relatie ons zwaar getroffen. Dan is de vraag niet veraf: waar gaat het met onze kerkgemeenschap heen? Op welke toekomst moeten wij ons voorbereiden? Wat willen en kunnen we samen van onze diocesane kerkgemeenschap maken? Hoe kunnen we met beperkte middelen en op kleinere schaal toch een dienstbare gemeenschap blijven? Deze vragen wil ik in het brandpunt van de komende diocesane gespreksronde plaatsen.

Ik vind het belangrijk dat zoveel mogelijk gelovigen en medewerkers aan deze diocesane gespreksronde deelnemen. In het dankwoord op het einde van mijn bisschopswijding heb ik gezegd: "De kerkgemeenschap van het bisdom Antwerpen heeft een verleden, maar ook een toekomst. Een toekomst die niet zomaar het spiegelbeeld kan en zal zijn van haar verleden. Aan die toekomst wil ik werken, samen met ieder van u, samen met de vele groepen, gemeenschappen, bewegingen en parochies die dit bisdom rijk is, verbonden ook met de katholieke kerkgemeenschap wereldwijd. Er wacht ons een grote en mooie taak." Als bisschop wil ik mij persoonlijk voor de komende gespreksronde engageren, samen met de vicarissen, de bisschoppelijk gedelegeerden, de leden van de bisschopsraad, de leden van de priesterraad en van de diocesane pastorale raad, de medewerkers van het CCV en allen die in ons bisdom een verantwoordelijkheid dragen. Dat gesprek zal zowel creativiteit als realisme vragen. Samen moeten we durven onderscheiden wat goed en wat minder goed was, wat bewaard mag blijven en wat kan verbeteren, wat we aankunnen en wat we mogen loslaten. In de vijfde eeuw schreef de heilige Augustinus: "In bijkomstige zaken vrijheid, in wezenlijke zaken eenheid, maar in alles de liefde!"

Ons bisdom is geen eiland. We willen onze diocesane gespreksronde voeren in verbondenheid met de brede kerkgemeenschap. Deze brede inbedding biedt waardevolle kansen. Ze laat toe om onze bezinning te koppelen aan gelijklopende initiatieven in Europa, aan inspirerende ervaringen uit de jonge kerken en aan de pastorale zorg van de bisschop van Rome voor de katholieke kerkgemeenschap wereldwijd. Deze dwarsverbindingen kunnen waardevolle inzichten opleveren. Tegelijk leggen ze een aantal krijtlijnen op, die wij bij voorbaat kennen en die ik als bisschop wil respecteren. Ze hebben ook te maken met gevoelige pastorale kwesties, zoals die zich hier en elders aandienen. Onze creativiteit moet erin bestaan om binnen de eigenheid van onze katholieke kerkgemeenschap te zoeken naar passende antwoorden voor de vragen van ons bisdom.

UITGAAN VAN DE BRONNEN

Onze kerkgemeenschap vaart over een lange en breed vertakte stroom. Wie nadenkt over de kerk moet daarom stroomopwaarts durven beginnen, bij de bronnen. Wat en vooral wie is bron en maatstaf voor onze kerkgemeenschap?

De kerkgemeenschap bestaat om het evangelie bij de mensen te brengen. Ze is een “gemeenschap van leerlingen” die zich door Jezus aangesproken weten, die naar zijn voorbeeld proberen te leven en zijn boodschap willen uitdragen. Tot de kern van het christendom behoort immers de overtuiging dat Jezus wel degelijk het verschil uitmaakt. Hij is het licht van de wereld. Hij is ons hoofd en onze herder, onze oorsprong en onze maatstaf. Elke bezinning over de kerk en over onze plaatselijke gemeenschappen begint daarom bij het woord en het voorbeeld van Jezus. Wie is Hij? Wat leert Hij ons? Waartoe roept Hij ons op? Waartoe zendt Hij ons uit? Elke dienst in de kerk is een dienst aan Hem en aan zijn Boodschap. Een bezinning over onze kerkgemeenschap kan enkel vruchtbaar zijn als zij het traject van het evangelie volgt.

In de Handelingen van de Apostelen geeft Lucas een beeld van het bewogen leven in de jonge kerkgemeenschap. Met vallen en opstaan leren de eerste christenen kerk te zijn. Heel het verhaal spreekt van vreugde en verdriet, van lukken en mislukken, van verdeeldheid en verzoening, van intense verbondenheid en missionaire durf. Veel bladzijden uit het boek van de Handelingen zijn best herkenbaar vandaag. Lucas' beschrijving van de eerste christelijke gemeenschap mag dan wel een ideaal voorstellen, ze blijft een kritische leessleutel op de kerkelijke realiteit van vandaag: “Zij wijdden zich trouw aan het onderwijs dat de apostelen gaven, en aan de onderlinge gemeenschap, het breken van het brood en het gebed. (...) Alle gelovigen bleven bijeen en bezaten alles gemeenschappelijk. Ze verkochten have en goed en verdeelden dat onder allen naar ie-

ders behoeften. Dagelijks gingen ze trouw en eensgezind naar de tempel, braken bij iemand aan huis het brood, gebruikten samen hun maaltijden in blijdschap en eenvoud van hart, loofden God en stonden in de gunst bij heel het volk. De Heer breidde hun kring dagelijks uit; steeds meer mensen werden gered" (Hand. 2,42-47). Het verhaal van Handelingen is niet afgelopen; het gaat verder. Hoe kunnen wij in het 'nu' van het Rijk Gods stappen? Hoe kunnen we het zaad van de eerste kerkgemeenschap in nieuwe akkers zaaien?

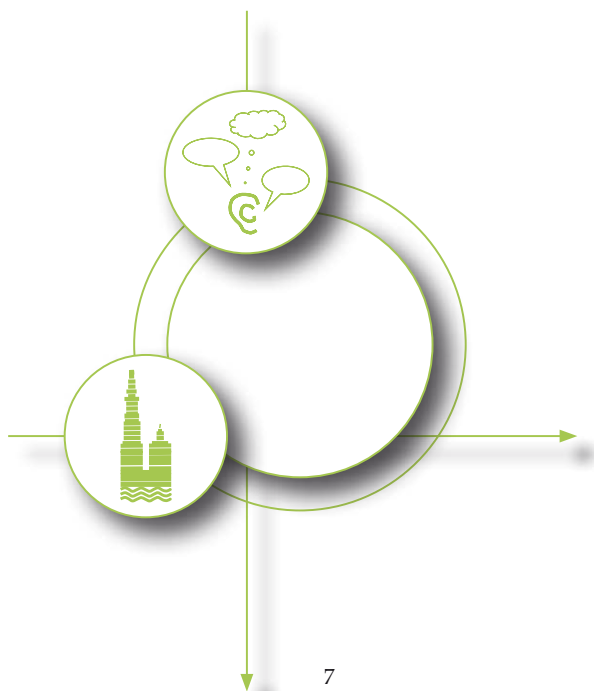
Ook de traditie van de kerk is voor ons bron en maatstaf. Ik wil hier uitdrukkelijk verwijzen naar de constituties en decreten van het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965). De viering van vijftig jaar Vaticanum II zal overigens meebrengen dat de belangrijkste teksten van het Concilie tijdens de komende drie jaar (2012-2015) vaak in de kijker zullen staan. De ontsluiting en de actualisatie van het Tweede Vaticaans Concilie is ver van afgerond. Wie de teksten van het Concilie herleest, ontdekt steeds weer inzichten die aansluiten bij de vragen en uitdagingen van vandaag. Al wie in ons bisdom betrokken is in vorming, predicatie en godsdienst-onderricht wil ik graag uitnodigen om, in samenhang met deze diocesane gespreksronde, de teksten van het Tweede Vaticaans Concilie opnieuw ter hand te nemen. Ik denk hier in het bijzonder aan de belangrijkste vier documenten van het Concilie, met name de Constituties over de Liturgie, over de Kerk, over de Openbaring en over de Kerk in de wereld van deze tijd.¹ Vele van onze vragen hebben met deze vier domeinen te maken.

---

1 De tekst van de Constituties over de Liturgie (*Sacrosanctum Concilium*), over de Kerk (*Lumen Gentium*), over de Openbaring (*Dei Verbum*) en over de Kerk in de wereld van deze tijd (*Gaudium et Spes*) kan u vinden in: *Constituties en Decreten van het Tweede Vaticaans Concilie*, Katholiek Archief, Amersfoort, 1967; of via de internetsite www.rkdocumenten.nl.

NADENKEN OVER KNOOPPUNTEN

Uit de vele vragen die vandaag aan de orde zijn, wil ik zeven knooppunten naar voor halen. Enerzijds gaat het om vragen die mij persoonlijk bijzonder ter harte gaan vanuit de pastorale zorg voor de toekomst van ons bisdom. Anderzijds zijn het vragen die veelvuldig ter sprake komen wanneer gelovigen of medewerkers in gesprek gaan over de kerk. Het gaat om de uitdagingen waar we samen voor staan. Daarom vind ik het belangrijk dat we de tijd nemen om er grondig over na te denken. Hoe concreter het gesprek over deze knooppunten verloopt, hoe beter. Hoofdvraag is welke concrete stappen wij in de komende jaren kunnen zetten, daar waar christenen gemeenschap willen vormen en hun verantwoordelijkheid willen opnemen. Wat is wenselijk en haalbaar in uw eigen omgeving, waar het gesprek wordt gevoerd?

KNOOPPUNT 1

1

VERKONDIGING

De kerkgemeenschap is een geloofsgemeenschap. Een geloofsgemeenschap heeft slechts toekomst zolang zij het geloof kan doorgeven. De blijde boodschap van het Rijk Gods verkondigen is de eerste opdracht van elke christelijke gemeenschap (cfr. Mc 16,15-20). De inspanningen die velen vandaag leveren om het geloof door te geven zijn niet gering: ouders aan kinderen, grootouders aan kleinkinderen, godsdienstleerkrachten aan leerlingen, catechisten aan kandidaten voor de eerste communie of het vormsel. Ondanks deze verdienstelijke inspanningen moeten we vaststellen dat het verhaal van het christelijk geloof in onze gesecculariseerde samenleving moeilijk aanslaat. Anderzijds weten we dat velen vandaag op zoek zijn naar zingeving en spiritualiteit. Ze willen in hun leven diepgang ervaren, een ruimer perspectief ontdekken, samenhang vinden. Bij velen sluimert een verlangen naar religiositeit. Soms komen jongeren of volwassenen pas later tot een persoonlijke geloofservaring.

EERSTE KNOOPPUNT:

- Hoe kunnen we vandaag de Blijde Boodschap ter sprake brengen?
- Hoe kunnen we een “missionaire” kerkgemeenschap zijn?

2

KNOOPPUNT 2 GEBED EN VIERING

De kerkgemeenschap is een biddende en vierende gemeenschap. God is naar ons op zoek en komt naar ons toe. Hij wil tot ons spreken, ons raken, ons troosten, ons optillen, ons samenbrengen. “Ik ben de wijnstok, gij de ranken. Wie in Mij blijft, zoals ik in hem, die draagt veel vrucht, want los van Mij kunt gij niets” zijn woorden van Jezus (cfr. Joh. 15, 1-11). Christenen maken daarom tijd voor momenten van bezinning of gebed. De Bijbel staat daarbij centraal. Ze komen samen om liturgie te vieren, in het bijzonder de eucharistie op zondag. Op beslissende momenten in het leven verbinden de sacramenten hen nauwer met God en met de gemeenschap. De belangrijkste liturgische feesten volgen het ritme van de seizoenen en geven er kleur aan. Door de drukte van het werk en de haast van het leven, staat de innerlijke dimensie van ons bestaan echter onder toenemende druk. Plaatsen of tijden van stilte worden schaars. De drempel naar een sacramentele viering ligt voor velen hoog.

TWEEDE KNOOPPUNT:

- Hoe kunnen we werken aan een gemeenschap die op een verzorgde en authentieke manier liturgie viert?
- Hoe kunnen we best beantwoorden aan de vraag om op zondag samen te komen om de eucharistie te vieren?
- Hoe kan ons kerkgebouw een geschikte gebedsplaats voor de lokale gemeenschap blijven?
- Wie kan bij ons voorgaan in gebed en viering?

KNOOPPUNT 3 DIACONIE

De kerkgemeenschap is een diaconale gemeenschap. “Al wat je één van deze minste broeders van Mij hebt gedaan, heb je Mij gedaan” zegt Jezus (Mt. 25,40). Vanaf de eerste tijd droegen christelijke gemeenschappen zorg voor kansarmen in hun midden en organiseerden ze onderlinge solidariteitsacties. De zorg van mensen voor elkaar behoort tot de eerste taak van de kerk. Vandaag loopt die zorg langs twee wegen: de weg van de professionaliteit en de weg van het vrijwilligerswerk. Vele christenen verbinden hun christen-zijn vooral met hun inzet voor anderen, beroepsmatig of vrijwillig. Ze putten er hun spiritualiteit uit. Rond hun inzet voor anderen maken ze vrienden en vormen ze een netwerk van solidariteit, vaak over levensbeschouwelijke grenzen heen. Vanuit de kerkgemeenschap zijn meerdere pastores actief in het diaconale werk. Tegelijk staat de diaconale zorg van de kerkgemeenschap vandaag voor nieuwe uitdagingen. Vrijwilligersorganisaties hebben het soms moeilijk om nieuwe medewerkers te vinden. De kansarmoede neemt steeds nieuwe vormen aan, ook dicht bij ons.

DERDE KNOOPPUNT:

- Hoe dragen mensen zorg voor elkaar in onze gemeenschap?
- Heeft de kansarme een plaats in onze gemeenschap?
- Welke nieuwe noden komen op ons af en hoe kunnen we er aan beantwoorden?

4

KNOOPPUNT 4

TERRITORIAAL NETWERK

Een parochie is verweven met het plaatselijke dorp of met de eigen buurt. Vele groepen, bewegingen of diensten zijn uit de parochie geboren en blijven ermee verbonden. Anderzijds leven mensen van vandaag niet langer op de kleine schaal van het eigen dorp of de eigen buurt. Ze verplaatsen zich vrijwel dagelijks binnen een bepaalde regio voor het werk, voor de kinderen, voor inkopen of voor ontspanning. In stedelijke agglomeraties heeft de mobiliteitskwestie een eigen karakter. Voor vele christenen blijft de eigen parochie de meest vertrouwde en meest toegankelijke geloofsgemeenschap. Anderen willen liever een paar kilometer rijden om een gemeenschap te vinden waarmee ze zich verwant voelen. Bepaalde parochies kunnen nog een breed pakket van pastorale of liturgische diensten aanbieden, in andere parochies wordt dat steeds moeilijker. Tegelijk zijn katholieke gemeenschappen van buitenlandse oorsprong ons kerkelijk landschap komen verrijken, zeker in de regio Antwerpen.

VIERDE KNOOPPUNT:

- Hoe kunnen we werken aan “vitale kerkgemeenschappen” die gelovigen aanspreken en uitdagen?
- Wat kunnen parochiale gemeenschappen zelf aanbieden en waarin kunnen ze met elkaar samenwerken?
- Hoe kunnen we met katholieke gemeenschappen van buitenlandse oorsprong in gesprek gaan over hun plaats in onze diocesane gemeenschap?

KNOOPPUNT 5 MEDEWERKERS

Door hun doopsel en vormsel zijn alle christenen medeverantwoordelijk voor de opbouw van de kerkgemeenschap en de vervulling van haar zending. Na het Tweede Vaticaans Concilie is ernstig werk gemaakt van de medeverantwoordelijkheid van allen: mannen en vrouwen, gehuwden en niet-gehuwden, christengelovige leken en gewijden. Deze samenwerking is niet enkel nodig om organisatorische redenen. Ze geeft eerst en vooral een gezicht aan de kerk als familie: een gemeenschap van broers en zussen in Christus, bezield door dezelfde Geest. Toch is ook hier nog werk aan de winkel. Rond de vormgeving en het samenspel van ambten en bedieningen in de kerk leeft nogal wat ongenoegen. Tegelijk stellen we vast dat ons pastoraal kader dunner en ouder wordt. Medewerkers voelen zich wel aangesproken op hun edelmoedigheid, maar te weinig ondersteund in vorming en begeleiding. Een takenpakket dat traditioneel was samengesteld voor een priester kan niet zomaar worden toevertrouwd aan iemand die ook nog een beroepsverantwoordelijkheid en een gezinsleven heeft. Vaak ligt teveel last op te weinig schouders.

VIJFDE KNOOPPUNT:

- Hoe kunnen wij nieuwe medewerkers roepen, vormen en begeleiden?
- Wat kan plaatselijk leiderschap betekenen?
- Welke taak is weggelegd voor de priester in dit samenspel van verantwoordelijkheden?
- Welke zorg is nodig voor hen die zorg dragen voor anderen?

6

KNOOPPUNT 6

EEN OPEN GEMEENSCHAP

De kerkgemeenschap heeft alle reden om een open gemeenschap te blijven, die de dialoog met de samenleving niet schuwt. Van meet af aan hebben christenen ervoor gekozen een open gemeenschap te zijn. Paulus trok naar de Areopagus van Athene om zich tot een doorsnee en vooral kritisch publiek te richten. De eerste theologen traden meteen in gesprek met de grote filosofen van hun tijd. In alle tijden hebben christenen vanuit hun eigen inspiratie bijgedragen tot een menswaardiger samenleving. Ze namen het initiatief in belangrijke domeinen zoals onderwijs en opvoeding, zieken- en bejaardenzorg, vormingswerk en verenigingsleven, economisch leven en sociaal overleg. Uit dit engagement is een brede waaier van instellingen, verenigingen en diensten ontstaan. Daar staan christengelovige leden helemaal op hun eigen terrein en voor hun eigen verantwoordelijkheid. Ze werken er samen met collega's en vrienden van andere religieuze of filosofische overtuigingen. Een minderheidskerk die op zichzelf terugplooit, verliest haar vitaliteit en bestaansredenen. We leven in een multiculturele samenleving. Verdedigingsmuren optrekken tussen "wij" en "zij" is heilloos. Identiteit en openheid roepen elkaar op. Enkel langs de weg van de dialoog kunnen we getuigen van het geloof en de hoop die in ons leven (cfr. 1 Petr. 3,15).

ZESDE KNOOPPUNT:

- Hoe kunnen de kerkgemeenschap en het christelijke middenveld constructief op elkaar inspelen?
- Hoe kunnen we samenwerken en wat kunnen we leren uit de dialoog met mensen van andere overtuigingen?
- Hoe kan de kerkgemeenschap bijdragen tot het sociale en culturele leven in dorp of buurt?

KNOOPPUNT 7 INFRASTRUCTUUR

Ten behoeve van haar samenkomsten en dienstverlening heeft de christelijke gemeenschap door de tijden heen een eigen infrastructuur uitgebouwd: kerken, parochiezalen, kloosters, jeugdlokalen, scholen, ziekenhuizen, bejaardentehuizen. Deze infrastructuur was enerzijds berekend op het beschikbare potentieel aan middelen en mensen, anderzijds op de noden van de tijd. Het goed beheer van deze infrastructuur vergt niet weinig tijd en energie, meestal van vrijwillige medewerkers in kerkbesturen en VZW's. Vandaag roepen verschuivingen in het kerkelijke en maatschappelijke landschap nieuwe vragen op over onze infrastructuur. Sommige gebouwen passen niet meer bij de huidige omvang en werking van onze geloofsgemeenschap. Nogal wat gebouwen hebben een cultuurhistorische of artistieke waarde, andere niet. De overdracht van kerkelijk patrimonium naar nieuwe eigenaars komt de plaatselijke kerkgemeenschap soms ten goede, soms ook niet. Minder middelen dwingen tot afslanken. Voor nieuwe noden zijn soms geen financiële middelen of gepaste lokalen meer beschikbaar.

ZEVENDE KNOOPPUNT:

- Welke infrastructuur heeft onze huidige kerkgemeenschap nodig om haar taken te kunnen vervullen?
- Hoe kunnen we de beschikbare middelen op een verantwoorde manier aanwenden?

NAAR EEN VISIETEKST

Uit elk gesprek kunnen waardevolle ideeën en concrete suggesties komen, aangepast aan de eigen situatie van elke gespreksgroep. Medewerkers van het bisdom, van het CCV en van de dekenaten zullen, samen met enkele vrijwilligers, de diocesane gespreksronde van nabij volgen. Hun taak zal erin bestaan om de verslagen van de gespreksgroepen te bundelen en te verwerken. Met het ingebrachte materiaal zal gewerkt worden aan de redactie van de diocesane visietekst, die we in oktober 2012 willen voorstellen.

Deze visietekst zal geen eindpunt zijn, geen afgeronde publicatie. Het zal meer een stappenplan zijn met krachtlijnen en opdrachten om samen aan te werken, gedurende de komende jaren. Niet alles kan en moet ineens gebeuren. Het is daarom belangrijk in het gesprek een onderscheid te maken tussen dromen voor de toekomst, doelstellingen op lange of korte termijn en beslissingen die zich nu al opdringen. In een “gebed om kalmte” lezen we: “God, schenk mij de kalmte om te aanvaarden wat ik niet kan veranderen; de moed om te veranderen wat ik kan veranderen; en de wijsheid om het verschil tussen beide te zien”.

De raadgevingen van Paulus zijn vast ook aan ons gericht: “Bemoedig de kleinmoedigen, ondersteun de zwakken, heb geduld met allen. Zorg dat niemand kwaad met kwaad vergeldt. Streef naar wat goed is voor elkaar en voor alle mensen. Wees altijd verheugd. Bid zonder ophouden. Dank God voor alles. Dit verlangt God van u in Christus Jezus. Blus de geest niet uit, kleiner de profetische gaven niet, keur alles, behoud het goede” (1 Tess 5,14-21).

+ Johan Bonny
Bisschop van Antwerpen
April 2011

PRAKTISCH

Brochures en werkmateriaal bij:

- Bisdom Antwerpen
www.kerknet.be/bisdomantwerpen
- CCV in het Bisdom Antwerpen
www.ccv.be/antwerpen
- Kerk Onder Stroom
www.kerkonderstroom.be

Timing:

- Werkvormen beschikbaar:
vanaf half augustus 2011
- Gesprekken:
september – december 2011
- Inleveren verslagen:
september 2011 – half januari 2012

V.U. Johan Bonny
Schoenmarkt 2
2000 Antwerpen